

Didaktika hudební výchovy v současném systému vzdělávání

Mgr. Kateřina Šrámková

Současný stav hudební výchovy na školách není uspokojivý. Proč tomu tak je, je předmětem zkoumání práce učitelů hudební výchovy a neustálým zlepšováním učebních metod. Praktická činnost učitelů v hodině je ve velké míře závislá na jejich didaktickém přístupu k učivu. Co přesně didaktika je? Pojmem didaktika¹ se obecně nazývá teorie vzdělávání, která přináší možné formy, prostředky a cíle pro vyučování určitého předmětu. Didaktika je tedy nezbytným a základním předmětem každého budoucího pedagoga. Didaktika jako taková, ale i didaktika hudební výchovy je považována za proces zabývající se čtyřmi hlavními oblastmi. Jednak již zmíněným obsahem a rozsahem vzdělávacího procesu, jehož cílem jsou příslušné metody a formy vyučování a hlavně vztah mezi učitelem a žákem, který je pro úspěšný vyučovací proces velmi důležitý. Skalková tvrdí, že oborové didaktiky předpokládají znalost nejen samotného oboru, ale také znalosti v oborech psychologie a pedagogiky. Mezi obecnou didaktikou a oborovou didaktikou je velmi úzký vztah, obecná část osvětluje teoretické poznatky, které je možno aplikovat do didaktiky daného předmětu.²

Z čeho je možné v hudební výchově v současnosti vycházet? Počátkem nového tisíciletí se začala utvářet nová školská reforma pro všechny typy škol. Školská reforma z roku 2001 je zakotvena v Bílé knize a vymezuje nové vzdělávací programy. Jednak jsou to rámcové vzdělávací programy, které určují na celostátní úrovni obsah učiva jednotlivých oborů, dále pak na školní úrovni vznikají školní vzdělávací programy připravené samotnou školou. V nových programech je kladen důraz na rozvoj kompetencí jako na soubor dovedností, znalostí a postojů, které žáci mohou využít nejen v učební činnosti, ale i v životě mimo školu. Hudební obor je v rámcově vzdělávacích programech základního vzdělávání i vzdělávání gymnaziálního zasazen do vzdělávací oblasti nazývané umění a kultura, kam patří také obor výtvarný. V rámcovém vzdělávacím programu podle Balady slouží vzdělávací oblast umění a kultura jednak k racionálnímu poznání světa, ale také spojuje existenci člověka s uměním. Pomocí kultury a umění se člověku otevírá prostor pro pochopení souvislostí a

---

¹ V pedagogickém smyslu je termín didaktika užíván od 17. století. Prvním kdo použil slovo didaktický v tomto významu, byl Wolfgang Ratke, který ji považoval za cestu učení (tedy umění vyučovat). Samotné slovo didaktika však existovalo například v názvu díla Jana Ámose Komenského, který ji považoval za „všeobecné umění, jak naučit všechny všemu.“ Více v SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 13. ISBN: 978-80-247-1821-7.

² SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 18. ISBN: 978-80-247-1821-7.

historické zkušenosti lidí od socializace jedinců až po vznik společnosti.³ Obsahem oboru vzdělávací oblasti umění a kultura jsou poznatky přispívající k uměleckému osvojování světa a rozvíjení tvořivosti a vnímavosti jedinců k uměleckým dílům. Často je ve školách oblast rozšířena o další obor dramatické výchovy. V hudební výchově se na 1. stupni žáci učí pracovat s jednotlivými prvky hudebního jazyka, které se postupně učí využívat pro vyjádření sebe sama. Dále se učí rozpoznávat jednotlivá umělecká díla a snaží se interpretovat jejich obsah. Na 2. stupni se žákům otevírá cesta k hlubšímu kulturnímu rozhledu, čerpají znalosti ve vztahu ke společenským kontextům i jiným druhům umění. Již od roku 1976 je hudební výchova považována za předmět činnostní, a proto stále platí, že je hudební výchova v žácích prohlubována pomocí vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a také poslechových činností. K těmto činnostem jsou ve vzdělávacím programu rozepsány jednotlivé dovednosti a znalosti, které by žáci měli po splnění 1. stupně i 2. stupně ovládat, aby později případně mohli navázat na rámcový vzdělávací program gymnaziální. Na jednu stranu se může zdát, že výpis všech těchto cílů výuky hudební výchovy je velmi nadsazen, ale cílenou přípravou žáků již od 1. třídy je jistě možné jich dosáhnout. Problematické v dnešní době je to, že po nástupu nových učitelů hudební výchovy 2. stupně do školy, je jen velmi malá pravděpodobnost, že před nimi bude plná třída šestáků, která by z větší části splňovala cíle 1. stupně. „Z dlouhodobějšího pohledu pedagogické praxe na školách vysvítá jedno nepříznivé zjištění. Na prvním stupni třídní učitelka zpravidla vyučuje všem předmětům, tedy i hudební výchově. Ne vždy je to však její silná stránka. V tom případě se začnou vcelku rychle rozevírat nůžky mezi potřebami dobře vyučované hudební výchovy a skutečným stupněm rozvoje hudebních schopností žáků.“⁴ V této chvíli je pro budoucího učitele hudební výchovy velkým oříškem, jak zacházet s třídou žáků, která nemá všechny potřebné znalosti. Ve třídě se téměř vždy najde pár žáků, kteří navštěvují základní umělecké školy a jsou tak oproti ostatním spolužákům napřed. Začínat s hudební výchovou zcela od začátku, je tedy někdy k zprotivení se těm, kteří o hudbu mají zájem. Zrychlit tempo hned od začátku, aby se stihlo vše, co by učitel chtěl ve třídě za rok vyučování s žáky probrat, je většinou zase ku neprospěchu těm, kteří se neměli možnost na prvním stupni v hudební výchově naučit vše potřebné. Je tedy

---

³ BALADA, Jan et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online], 2007. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupný z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

⁴ HOLEC, Jan. Hudební výchova ve školním vzdělávacím programu. *Hudební výchova*. 2006, ročník 14, č. 2, s. 27. ISSN: 1210-3683.

Dostupný také na www: <http://userweb.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/Archiv/pdf%202006/HV2_2006.pdf>.

vhodné nacházet kompromisy nebo přehodnotit systém vyučování hudební výchovy jako celku.

V gymnaziálním vzdělávacím programu se může na první pohled zdát, že je požadavků a cílů hudební výchovy méně než ve vzdělávacím programu pro základní školy. Avšak počítá se s již nabytými vědomostmi ze základní školy, které jsou dále rozšiřovány a prohlubovány. V hudební výchově například hlavně ve smyslu rozšíření všeobecně kulturního obzoru. V obou typech vzdělávání jsou zařazena průřezová témata, která by se měla včlenit do vzdělávacího obsahu škol. Přímo v rámcových vzdělávacích programech je doporučeno realizovat tato témata pomocí různých projektů, kurzů, besed, seminářů apod.

Obsahová stránka hudební výchovy je tedy zřejmá, ale i přesto každý z učitelů přistupuje k výuce rozdílným způsobem. Pro podporu výuky v dnešní době existuje nepřehledné množství metod, které lze využít. Je možné využívat různá multifunkční zařízení, která mohou proces vyučování urychlit a tak může zbýt v hodině více času na praktické činnosti. Nelze jednoznačně určit, která metoda je pro výuku hudební výchovy nejideálnější. Je možné podotknout, že jednostranná metodická zaměřenost pedagoga nebude pro rozvoj žáků ta pravá. Důležité pro podchycení aktivity žáků a jejich zapojení do hodin je vhodné typy výuky i metody důkladně s rozmyslem střídat. K určitému tématu a činnostem se hodí lépe určitá metoda, k jinému učivu zase další. Podstatné je mít přehled o typech metod (což se jistě všichni na pedagogických fakultách učí, ale bohužel jen v teoretické rovině). Možná by stálo za to si v didaktikách profilových předmětů vyzkoušet různé metody přímo ve spolupráci s tématy, které budou v hodině s žáky probírány a otevřít tak větší pravděpodobnost kreativity budoucích učitelů, které se dají využít a pokusit se je přiřadit k jednotlivým učebním tématům. Bohužel pro konzervativní typy pedagogů je jakékoliv experimentování s typy výukových metod neočekávané. U ostatních pedagogů došla širokého uplatnění projektová metoda. Ta nám „nabízí nejen integraci učiva do logicky uspořádaných celků, odpovídajících praktickým životním situacím. Umožňuje také samostatnou i skupinovou práci, kladení otázek a jejich zkoumání. Stanovuje jasný cíl, odpovědnost za proces i výsledek řešení.“⁵ Rozvoj metody svou existencí sahá až k Jeanu Jacquesovi Rousseauovi, Johannu Heinrichovi Pestalozzimu a na přelomu 19. a 20. století se spojuje hlavně se dvěma jmény, John Dewey a William Heard Kilpatrick⁶. Cílem všech těchto

---

⁵ SVOBODOVÁ, J. *Výběr z reformních i současných edukačních koncepcí*. 1. vyd. Brno: MSD s.r.o., 2007, s. 6. ISBN 976-80-86633-93-0.

⁶ W. H. Kilpatrick napsal v roce 1918 první ucelenou studii o projektovém vyučování.

pedagogů a reformátorů byla samostatná aktivita dítěte a rozvoj zkušeností získaných řešením dané problematiky. Podle Johna Deweye je základem všeho učení „learning by doing“. Jeho postatou je učení se tím, že se vykonává nějaká konkrétní činnost, že se prakticky řeší nějaký problém, což je také hlavním bodem projektů. Terminologii nepřinesl John Dewey, ale jeho žák W. Killpatrick. Ten se „jako jeden ze zástupců progresivní výchovy zasloužil o prosazení pragmatické pedagogiky do činnosti škol. Také pomohl k rozšíření aktivizujícího vyučování, založeném na řešení problémů, nazvaném jako projektová metoda.“⁷ Ať už jsou myšlenky této metody na světě dlouho, teprve nyní se objevují snahy ji cíleně zapojovat do výuky. Původní myšlenkou bylo, že se na tématu projektů velkou měrou podílí sami žáci. Ve školní praxi je tomu ale většinou tak, že téma zadává či určuje učitel. Nejdůležitějším je průběh procesu projektového vyučování, kdy žáci dosahují znalostí i praktických dovedností. Po realizaci a výstupech projektu je třeba zhodnotit celý proces včetně jednotlivých rolí žáků.

Projektová výuka nabízí po všech stránkách vhodnou metodu k rozšiřování znalostí a dovedností. Proto je vhodné v dnešní době, kdy klesá morálka a kázeň žáků, zařazovat do výuky prvky, které žáky zaujmou. Není možné všechny hodiny a veškeré vyučování stavět na projektové výuce, ale je to jedna z cest, kdy spojíme více podnětů a aktivit v zábavné formě dohromady. „Projekt slučuje disciplíny vzájemně na první pohled neslučitelné. Svou šíří záběru vychovává komplexního jedince, který není úzce specializován ani vyhraněn. Ten je však schopen najít si v projektu svou „specializaci“ či zaměření odpovídající jeho zkušenostem a dovednostem. Cestou osobní zkušenosti pak přináší změny v celkovém chápání problému.“⁸ Cílenou a dlouhodobou prací je možné vychovat žáky k tvořivé a cílevědomé práci s projekty, které je možno oproti většině jiných školních „samostatně stojících“ vyučovacích metod (např. rozhovor, výklad, ukázka, pokus) předvést a prezentovat veřejnosti (a utvářet tak vztah k vlastní práci, k vlastní prezentaci, komunikaci s ostatními apod.).

Projektová výuka učitelům nabízí možnost zapojit do hodiny všechny žáky, i když zrovna nemají zájem o danou problematiku, ale rozumí jiným technikám a věcem, které jsou v průběhu tvorby projektu či při jeho realizaci potřebné. Patří zde např. schopnost tvorby prezentací v programu PowerPoint, tvorba a střih klipů nebo filmů a také například malování.

---

⁷ ŠRÁMKOVÁ, Kateřina. *Projektová výuka hudební výchovy*. 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra hudební výchovy. s. 27-28. Vedoucí práce PhDr. Marek Sedláček, Ph.D.

⁸ BĚLOHLÁVKOVÁ, Petra. PTÁČEK, Martin. Projektové vyučování v hudební výchově? *Hudební výchova*. 2006, ročník 14, č. 2, s. 30. ISSN: 1210-3683.

Dostupný také na [www: <http://userweb.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/Archiv/pdf%202006/HV2_2006.pdf>](http://userweb.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/Archiv/pdf%202006/HV2_2006.pdf)

Je to tedy prospěšné pro všechny strany. Ti se zájmem o hudbu vytvoří hlavní myšlenku projektu a ostatní spoluprací a tvorbou formy k prezentaci, získávají poznatky neustálým kontaktem s materiálem.

Je zřejmé, že ne všichni učitelé mají k takovýmto typům výuky vztah. Bylo by vhodné zjistit, jaký problém stojí ve školách při tvorbě projektů a proč se někteří učitelé do této metody nepouštějí. Stejně jako v jiných profesích, tak i učitelé by měli jít s dobou a pouštět se do nových trendů. Pedagogické povolání s sebou nese závazek, že budou žáci v hodinách dobře vyučováni novým poznatkům. V současné době techniku zvládají lépe a rychleji naši žáci, než ti, kteří nevyrostli na počítačích, mobilech a jiných moderních přístrojích. Proč se tedy ve výuce nepokusit o něco složitějšího, než o pouhou frontální metodu? Proč nepodpořit učitele s vytvořenými metodikami a inspiracemi pro tvorbu projektů?

Pro učitele, kteří nemají námět, jakým způsobem oživit hodiny hudební výchovy, může posloužit má diplomová práce, která byla věnována tématu „Projektové výuky hudební výchovy“. Velkou část práce zaujímá několik mnou vytvořených projektů vhodných pro II. stupeň základních škol a pro střední školy. Některé z nich jsou povedenější, některé méně, ale i přesto jistě mnohé z nich dokážou být inspirací pro ostatní k tvorbě podobných projektů a jejich realizaci. Součástí diplomové práce byla část pilotáže na školách, kdy byli osloveni učitelé hudební výchovy v Brně, kteří si mezi projekty vybrali ty, které by jim zapadaly do konceptu jejich hodin a zrealizovali je. Kontaktovány byly jak základní školy v Brně, tak také gymnázia, kde je hudební výchova vyučována. Celkem bylo osloveno 16 základních škol a 19 pedagogů z 12 různých gymnázií. Do konečné fáze realizace projektů se zapojilo 6 vyučujících. Výsledky jejich práce s projekty jsou součástí mé diplomové práce. I v těchto výsledcích je možné nalézt další nápady, jak s projekty pracovat a jak je vylepšit. Součástí dnešních rámcově vzdělávacích programů jsou průřezová témata, která nám umožňují propojení témat různých předmětů. Díky nim a dalším mezipředmětovým vztahům by měla mít projektová výuka jedno z předních míst mezi vyučovacími metodami dnešní doby.

Závěrem je možné zdůraznit pozitivní přínos projektové metody ve výuce hudební výchovy. Z výše uvedeného vyplývá, že projektová metoda má nezpochybnitelný vliv na samostatnost žáků a rozvoj jejich dovedností nejen v oblasti hudby. Žáci se pomocí projektů učí i jiné věci než holá fakta, např. komunikaci s lidmi, práci v týmu, vyhledávání informací, vytváření koncepce určitého celku, schopnosti odhadnout své časové schopnosti a další. Tyto vlastnosti jsou dobré pro vstup do zaměstnání apod. Je tedy možné říci, že projektová výuka připravuje žáky nejen na ukončení školní docházky a vzdělání, ale také na budoucí pracovní

proces. Důležité je si před každým plánováním projektu určit cíl, kterého je požadováno projektem dosáhnout a také je dobré využít možnosti a podmínky školy a města, ve kterém se škola nachází.

A kde je možné získat podněty k projektům nebo jiným aktivitám do výuky? V dnešní době existuje již spousta materiálů⁹, která se zabývá aktivizujícími prvky ve výuce, kam jistě projektová výuka spadá. Není tak pro učitele nemožné a těžké se s typy a náměty do hodin setkat. V rámci metodické podpory učitelů k bezproblémovému zavádění a práci s rámcovými vzdělávacími programy byl zaveden metodický portál www.rvp.cz, na kterém je možné nalézt spoustu inspirací pro vyučování jakéhokoliv předmětu.

LITERATURA

- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN: 978-80-247-1821-7.
- BALADA, Jan et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online], 2007. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupný z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.
- HOLEC, Jan. Hudební výchova ve školním vzdělávacím programu. *Hudební výchova*. 2006, ročník 14, č. 2. ISSN: 1210-3683.
- SVOBODOVÁ, Jarmila. *Výběr z reformních i současných edukačních koncepcí*. 1. vyd. Brno: MSD s.r.o., 2007. ISBN 976-80-86633-93-0.
- ŠRÁMKOVÁ, Kateřina. *Projektová výuka hudební výchovy*. 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce PhDr. Marek Sedláček, Ph.D.
- BĚLOHLÁVKOVÁ, Petra, Ptáček, Martin. Projektové vyučování v hudební výchově? *Hudební výchova*. 2006, ročník 14, č. 2. ISSN: 1210-3683.
- KOTEN, Tomáš. *Škola? V pohodě (2): Projektové vyučování na základní škole*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2009. ISBN 978-80-86654-25-6.

---

⁹ Mezi publikace zabývající se projektovou výukou, kde je možné nalézt přímo náměty do výuky: KOTEN, Tomáš. *Škola? V pohodě (2): Projektové vyučování na základní škole*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2009, 136 s. ISBN 978-80-86654-25-6.